

Verhuisgedrag van jongeren

Mila van Huis en Elma Wobma

Jaarlijks verhuizen ongeveer 650 duizend personen naar een andere gemeente, onder wie 96 duizend 18- tot en met 21-jarigen. Het verhuisgedrag van deze jongeren wijkt af van het gemiddelde. De verschillen zitten in de verhuisredenen, de afstand waarover wordt verhuisd en de bestemmingsgemeenten. De meerderheid van de jongeren verhuist voor studie en/of om zelfstandig te gaan wonen. Daarmee hangt samen dat ze vaker over een lange afstand verhuizen. Hun bestemmingsgemeenten zijn vaak de grote(re) gemeenten en gemeenten met een universiteit of HBO-instelling.

1. Inleiding

In oktober 2009 is de regionale bevolkings- en huishoudensprognose 2009–2040 gepubliceerd (PBL/CBS, 2009, De Jong en van Duin, 2009). Deze prognose, die in oktober voor de derde keer uitkwam, is een gezamenlijk product van het Planbureau voor de Leefomgeving en het CBS. De regionale bevolkingsprognose is gebaseerd op het prognosemodel PEARL (Projecting population Events at Regional Level), beschreven in De Jong et al. (2005).

Voor de regionale prognose zijn naast veronderstellingen over geboorte, sterfte, immigratie en emigratie ook veronderstellingen over binnenlandse migratie van groot belang. Verhuizingen zijn een belangrijke oorzaak van groei of krimp van gemeenten en vormen daarmee een essentiële component van de regionale prognose.

Voor het actualiseren van de regionale prognose in 2009 is een nadere analyse uitgevoerd naar de verhuisstromen van en naar studentensteden. Het goed modelleren van deze stromen is belangrijk, want het patroon van in- en uitstroom van studentensteden heeft een specifiek karakter dat afwijkt van het landelijke beeld. Nummer 3 van *Bevolkingstrends 2009* bevatte een artikel over het verhuispatroon vanuit studentensteden (Van Huis en Van Agtmaal-Wobma, 2009). Dit artikel gaat juist in op de verhuisstromen naar studentensteden toe. Eerst wordt gekeken naar de verhuisstromen van jongeren in combinatie met hun verhuismotieven en vervolgens naar de verhuisstromen van jongeren naar studentensteden. De resultaten van deze analyse zijn verwerkt in de regionale prognose van 2009.

Bij het modelleren van de verhuizingen in de regionale prognose worden de intergemeentelijke verhuizers in twee groepen verdeeld: de korte- en de lange-afstandsmigranten. Een groot deel van de langeafstandsmigratie, waarbij over meer dan 35 kilometer wordt verhuisd, heeft een structureel karakter. Bepaalde regio's zijn jaar na jaar in trek vanwege hun voorzieningen, zoals universiteiten, of hun grote werkgelegenheid. De waargenomen stroom van de afgelopen jaren dient daarom als basis voor het modelleren van de langeafstandsmigratie.

De korteaftandsmigratie wordt voor een belangrijk deel bepaald door verhuizingen met woonmotieven. Deze migratie wordt daarom gemodelleerd met een ruimtelijk interactie-

model, waarbij de aantrekkelijkheid van de vestigingsgemeente en de afstand tussen vertrek- en bestemmingsgemeente parameters zijn. In de nieuwe prognose is ervoor gekozen om alle verhuizingen van jongeren, ook die over de korte afstand, als structurele migratie te modelleren.

2. Methode

De in dit artikel beschreven analyses zijn gebaseerd op de gegevens uit het Woon Onderzoek Nederland (WoON) en de Gemeentelijke Basisadministratie persoonsgegevens (GBA). Voor de analyse van verhuismotieven is gebruik gemaakt van WoON 2006. WoON, de opvolger van het Woningbehoefteonderzoek (WBO), is een landelijk steekproefonderzoek dat elke drie jaar wordt uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer.

De basismodule van WoON is de woningmarktmodule met 64 duizend respondenten. De doelpopulatie bestaat uit Nederlandse personen van 18 jaar of ouder die niet in een instelling wonen. Aan iedere respondent is gevraagd of hij/zij de afgelopen twee jaar is verhuisd. Aan de ruim 9 duizend respondenten bij wie dat het geval was, is gevraagd naar de locatie en de kenmerken van de vorige woning. In onze analyse zijn alleen respondenten meegenomen die ten tijde van de verhuizing 18 jaar of ouder waren en naar een andere gemeente verhuisden. De respondenten zijn in de periode juli 2005–maart 2006 geënquêteerd, dus de uitkomsten gaan over verhuizingen in de periode 2003–2006. Voor de overige verhuisanalyses is gebruik gemaakt van informatie uit de GBA, op basis waarvan het CBS jaarlijks een bestand van verhuizingen tussen gemeenten maakt. Dit bestand bevat onder meer het geboortjaar van verhuizers en hun vertrek- en bestemmingsgemeente. Voor dit artikel zijn gegevens uit de intergemeentelijke verhuisbestanden over 2006 tot en met 2008 gebruikt.

Begrippen

In dit artikel wordt onderscheid gemaakt naar de vier grote steden Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht, en de negen studentensteden Groningen, Enschede, Nijmegen, Maastricht, Eindhoven, Tilburg, Leiden, Delft en Wageningen. Een stad wordt een studentenstad genoemd als deze niet tot de vier grote steden behoort maar wel een universiteit heeft. Ook de grote steden, met uitzondering van Den Haag, hebben een universiteit. Vanwege het grote inwonertal hebben deze steden vaak net andere kenmerken dan een studentenstad. In de analyses zijn ze daarom onderscheiden van de studentensteden.

De in dit artikel besproken landsdelen zijn:

Noord: Groningen, Friesland en Drenthe

Oost: Gelderland, Overijssel en Flevoland

West: Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland en Zeeland

Zuid: Noord-Brabant en Limburg

3. Resultaten

3.1 Verhuismotieven

In WoON worden verschillende verhuismotieven onderscheiden. Aan personen die na de verhuizing van huishoudenssamenstelling zijn veranderd, wordt gevraagd of ze verhuisd zijn vanwege huwelijk of samenwonen, scheiding of om zelfstandig is gaan wonen. Deze motieven hebben met demografische veranderingen te maken. Aan personen die geen van deze demografische motieven noemden en aan personen die niet van huishoudenssamenstelling waren veranderd, is gevraagd of ze zijn verhuisd vanwege gezondheid of behoefte aan zorg, vanwege studie, werk of woning/woonomgeving, om dichterbij familie, vrienden of kennissen te wonen of dat ze een andere reden hadden voor de verhuizing.

Afbakening van de leeftijdsgroep

Uit eerder onderzoek met WBO 2002 is gebleken dat de verhuismotieven van jongeren tussen de 18 en de 24 jaar sterk afwijken van die van andere leeftijdsgroepen (Feijten en Visser, 2005). Woonmotieven spelen bij jongeren van 18 tot en met 24 jaar nauwelijks een rol, terwijl zelfstandig wonen, huwelijk of samenwonen en studie of werk belangrijke verhuisredenen zijn. Dit komt ook naar voren uit onze analyse van de gegevens uit WoON 2006.

Omdat voor dit onderzoek vooral de verhuisstromen van jongeren die uit huis gaan van belang zijn, is de leeftijdsgroep beperkt tot 18- tot en met 21-jarigen. Deze keuze wordt gerechtvaardigd door eerdere analyses van verhuizingen naar leeftijd, waaruit bleek dat bij deze leeftijden een verhuispiek ligt en dat vanaf 23 jaar de uitstroom uit studentensteden inzet (Van Huis en van Agtmaal-Wobma, 2009). Nadere analyse van verhuismotieven van 22-24-jarigen toonde bovendien aan dat bij hen 'huwelijk of samenwonen' overheerst. De 18-21-jarigen vormen een homogene groep die zich leent voor onderzoek naar motieven bij uit huis gaan en vertrek naar grote en studentensteden.

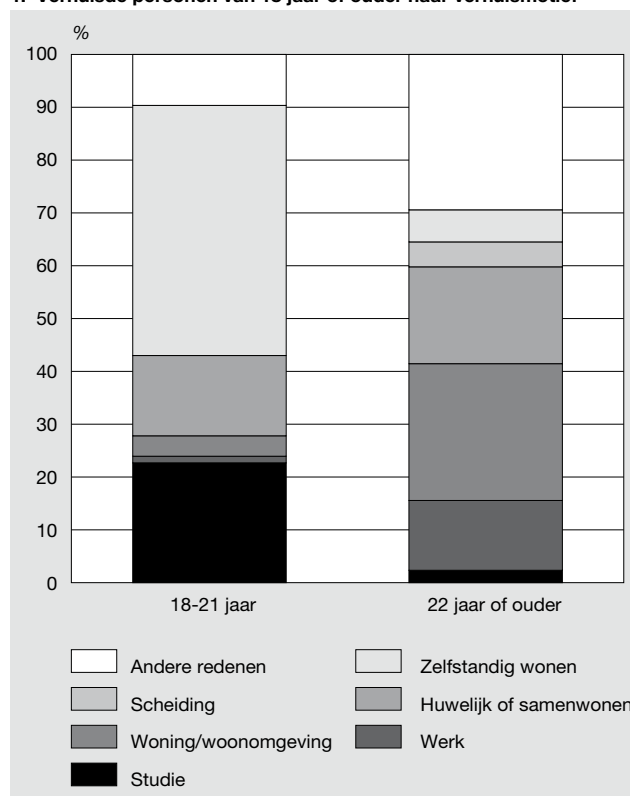
Verhuismotieven van jongeren

De analyse van verhuismotieven spitst zich dus toe op jongeren van 18 tot en met 21 jaar. Ter vergelijking is ook de groep van 22 jaar of ouder meegenomen. De verhuismotieven van personen die naar een andere gemeente zijn verhuisd, zijn voor deze beide leeftijdsgroepen weergegeven in *grafiek 1*. Voor de overzichtelijkheid zijn de motieven 'gezondheid' en 'dichterbij familie, vrienden of kennissen wonen' bij 'andere redenen' gevoegd.

Bij jongeren van 18 tot en met 21 jaar overheerst het motief 'zelfstandig wonen', dat door 47 procent werd genoemd. Daarna komt 'studie', met een aandeel van 23 procent. Woonmotieven spelen met 4 procent nauwelijks een rol, terwijl voor verhuizers van 22 jaar of ouder 'woning of woonomgeving' met een aandeel van 26 procent juist een belangrijk motief is. Dat geldt ook voor 'huwelijk of samenwonen', met een aandeel van 18 procent. Verhuizers van 22 jaar of ouder – waaronder ook veel personen van middelbare leeftijd vallen – verhuizen logischerwijs nauwelijks vanwege studie. Ook onder 22-24-jarigen is het aandeel

dat vanwege studie verhuist met 9 procent al veel lager dan onder 18- tot en met 21-jarigen.

1. Verhuisde personen van 18 jaar of ouder naar verhuismotief

Bron: WoON 2006.

Een nadeel van de routing van de WoON-vragenlijst is dat de vraag naar overige motieven niet wordt gesteld aan degenen die een demografische verandering als motief voor hun verhuizing opgeven. Aan personen die aangeven zelfstandig te zijn gaan wonen wordt dus niet meer gevraagd of bijvoorbeeld studie of werk (ook) een reden vormde voor de verhuizing. Juist bij jongeren die uit huis gaan ligt deze combinatie van redenen voor de hand. Onze veronderstelling is dan ook dat 'studie' voor veel meer dan de eerder geconstateerde 23 procent van de jongeren een reden is voor verhuizing.

Om deze veronderstelling te staven, is een combinatie gemaakt van de antwoorden op de vraag naar demografische motieven, de huidige opleiding en de bestemmingsgemeente van verhuisde jongeren, zoals aangegeven in de WoON-vragenlijst. Hieruit blijkt dat 87 procent van de jongeren die verhuisden met het motief 'zelfstandig wonen' een HBO- of universitaire studie volgde. Het is aannemelijk dat 'studie' een van hun verhuismotieven was, te meer omdat het merendeel van de jongeren met het motief 'zelfstandig wonen' een gemeente met een instelling voor hoger onderwijs als bestemming had.

Vanwege de focus op de instroom naar studentensteden is op basis van bovenstaande resultaten een hercodering gemaakt van het motief 'zelfstandig wonen'. Jongeren die dit motief noemden en een HBO- of universitaire studie volgden, zijn ingedeeld bij het motief 'studie' in plaats van 'zelfstandig wonen'. Deze indeling wordt hierna aangehouden. Na de hercodering steeg het aandeel jongeren dat verhuisde met het motief 'studie' van 23 naar 64 procent (*staat 1*).

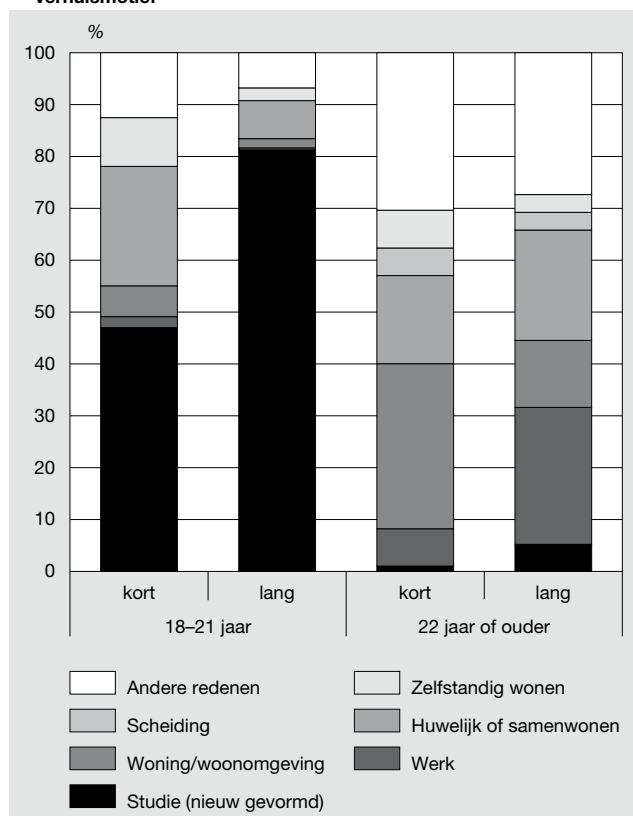
Staat 1
Verhuisde personen van 18 jaar of ouder naar verhuismotief

	18-21 jaar	22 jaar of ouder	Totaal	18-21 jaar	22 jaar of ouder	Totaal
	x 1 000			%		
Gezondheid, zorg	0	16	16	0	3	2
Studie	19	13	32	23	2	5
Werk	1	74	75	1	13	12
Woning/woonomgeving	3	144	148	4	26	23
Huwelijk of samenwonen	13	102	115	15	18	18
Scheiding	0	26	26	0	5	4
Zelfstandig wonen	41	34	74	47	6	12
Dichter bij familie/vrienden wonen	2	38	39	2	7	6
Andere redenen	6	111	117	7	20	18
Totaal	86	557	643	100	100	100
<i>Na hercodering van zelfstandig wonen en studie</i>						
Studie	55	13	68	64	2	11
Zelfstandig wonen	5	34	39	6	6	6

Bron: WoON 2006.

Het aandeel jongeren dat verhuisde om zelfstandig te gaan wonen daalde van 47 naar 6 procent. Van de jongeren die naar één van de dertien studentensteden verhuisden, had volgens de nieuwe indeling zelfs 88 procent 'studie' als motief.

2. Verhuisde personen van 18 jaar of ouder naar afstandsklasse en verhuismotief

Bron: WoON 2006.

Verhuismotieven van jongeren en afstand

Voor ongeveer twee derde van de personen die naar een andere gemeente verhuizen, bedraagt de afstand tussen

de oude en de nieuwe gemeente minder dan 35 kilometer. Onder verhuizende jongeren is er vaker sprake van korteafstandsmigratie: de helft verhuist over minder dan 35 kilometer.

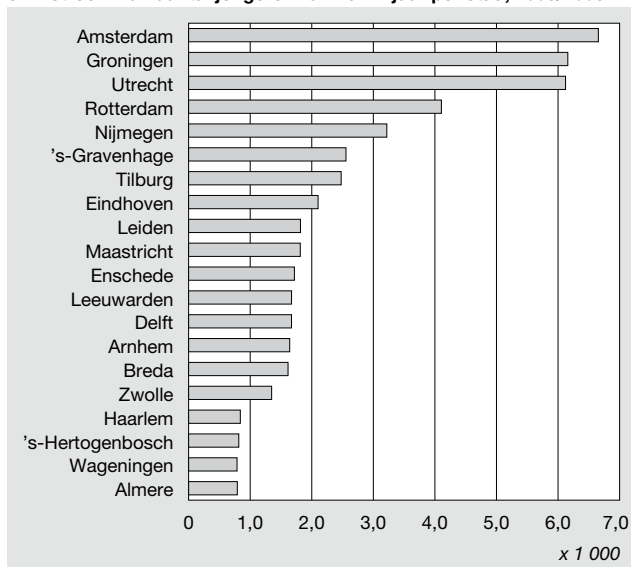
In het algemeen verhuizen mensen over korte afstand met demografische en woongerelateerde motieven. Bij verhuizingen over lange afstand domineren werk- en studiemotieven (Feijten en Visser, 2005). Zoals getoond in grafiek 1, spelen woonmotieven bij verhuizingen van jongeren nauwelijks een rol. Bij zowel lange- als korteafstandsverhuizingen overheerst het motief studie (grafiek 2). Bij langeafstandsverhuizingen verhuist vier vijfde van de jongeren met dit motief; bij korteafstandsverhuizingen is dat ongeveer de helft. Dit betekent dat bij jongeren bij verhuizingen over zowel lange als korte afstanden sprake is van structurele migratie, naar een beperkte set bestemmingsgemeenten met een instelling voor hoger onderwijs.

Bij de leeftijden van 22 jaar of ouder blijkt het motief 'wonen' inderdaad het belangrijkste voor korteafstandsverhuizingen: ongeveer een derde verhuist met dit motief. Voor langeafstandsverhuizingen wordt het motief 'werk' met een aandeel van ongeveer een kwart het vaakst genoemd.

3.2 Bestemmingsgemeenten van jongeren

Voor de circa 96 duizend jongeren van 18 tot en met 21 jaar die op jaarbasis verhuizen, zijn de grote(re) steden en studentensteden belangrijke bestemmingen. Er is een sterke concentratie van bestemmingsgemeenten: ruim de helft van de jongeren vestigt zich in de 20 populairste gemeenten. Dit is gerelateerd aan zowel de grootte van de steden als de aanwezigheid van een universiteit of hogeschool. Amsterdam, Groningen en Utrecht trekken de meeste jongeren: naar elk van deze steden verhuizen jaarlijks meer dan 6 duizend jongeren (grafiek 3). Een op de vijf jonge verhuizers vestigt zich in een van de vier grote steden en nog eens 23 procent gaat naar een van de negen studentensteden. Ook enkele andere grotere gemeenten trekken veel jongeren.

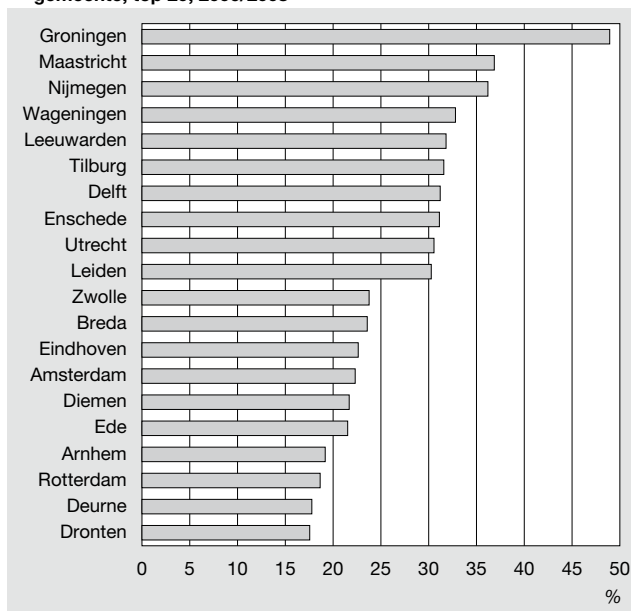
3. Instroom van aantal jongeren van 18–21 jaar per stad, 2006/2008

Gemeenten met relatief veel jonge vestigers

Landelijk gezien maken 18–21-jarige jongeren 15 procent uit van de jaarlijkse intergemeentelijke verhuizers. In de vier grote steden ligt dat aandeel met een op de vijf hoger. In de negen studentensteden is het aandeel van jongeren met een op de drie nog groter. Van de grote steden trekt vooral Utrecht relatief veel jongeren (30 procent, grafiek 4). In Amsterdam en Rotterdam ligt het aandeel iets boven respectievelijk onder de 20 procent. Den Haag heeft met 14 procent relatief iets minder jonge vestigers dan gemiddeld.

4. Aandeel jongeren van 18–21 jaar in het aantal vestigers per gemeente, top 20, 2006/2008

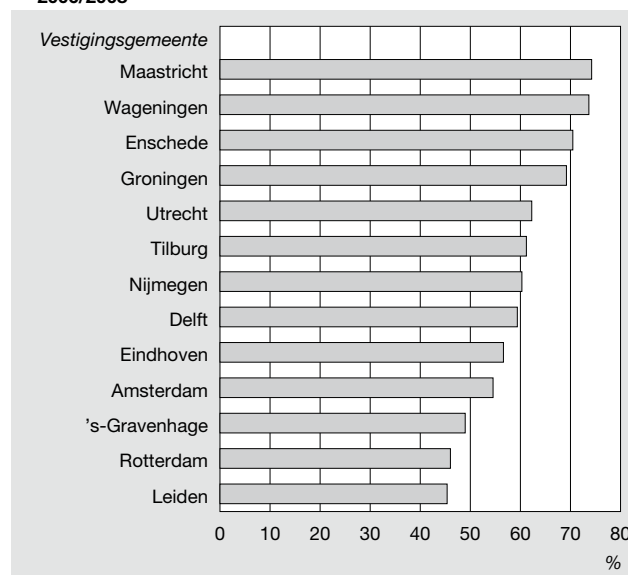
Bij de studentensteden spant Groningen de kroon: bijna de helft van alle vestigers is tussen de 18 en 21 jaar oud. Daarna volgen Maastricht en Nijmegen met ruim een op de drie. Vrijwel alle studentensteden tellen meer dan 30 procent jongeren in hun instroom. De enige uitzondering vormt

Eindhoven, met 23 procent. Naast de grote en studentensteden hebben ook enkele andere gemeenten een relatief hoog aandeel jonge vestigers. Hieronder zijn Leeuwarden, Zwolle en Breda met hun HBO-instellingen die jongeren aantrekken.

Herkomst van vestigers in studentensteden

Ruim de helft (51 procent) van alle 18–21-jarige verhuizers vestigt zich in een gemeente die op meer dan 35 kilometer van hun vorige woonplaats ligt en is dus een langeafstandsverhuizer. Onder de jonge verhuizers naar een van de vier grote steden ligt dat aandeel met 54 procent een fractie hoger. Onder degenen die in een van de negen studentensteden gaan wonen, zijn nog meer langeafstandsverhuizers: bijna twee derde (64 procent). Dat betekent dat een derde van de jonge instromers in een studentenstad uit een gemeente binnen een afstand van 35 kilometer komt. Tussen de steden zijn wel grote verschillen te zien. Studenten die in Maastricht of Wageningen gaan wonen, verhuizen in drie kwart van de gevallen over een afstand van meer dan 35 kilometer (grafiek 5). In Enschede en Groningen komen zeven van de tien jonge vestigers van meer dan 35 kilometer. De perifere ligging van deze steden speelt hierbij een rol: de potentiële instroom in een straal van 35 kilometer is in absolute zin beperkt. Voor Wageningen speelt waarschijnlijk ook de gespecialiseerde Landbouwuniversiteit een rol: er is geen alternatief dicht bij de woonplaats. De herkomstgemeente van instromers in de studentensteden in de Randstad ligt vaker op korte afstand. Utrecht is de enige grote stad die met 62 procent relatief veel langeafstandsverhuizers in de jonge instroom kent. Van de instromende jongeren in Leiden, Rotterdam en Den Haag komt iets minder dan de helft van lange afstand.

5. Aandeel jongeren van 18–21 jaar dat verhuist over lange afstand, 2006/2008

Relatie tussen herkomstprovincie en ligging studentenstad

Van de jongeren die naar een andere gemeente verhuizen, zijn ruim vier op de tien afkomstig uit het westen, ruim twee op de tien uit het oosten, even zo zoveel uit het zuiden en

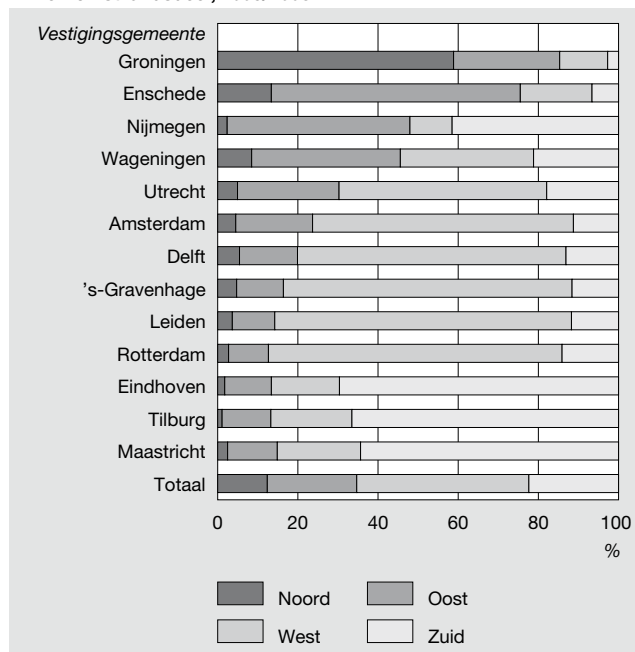
iets meer dan een op de tien uit het noorden (grafiek 6). Deze verhouding weerspiegelt die van de inwonertallen van de verschillende landsdelen. Studenten blijken hun studie-stad meestal niet al te ver weg te zoeken: er is een sterke relatie tussen herkomstprovincie en de ligging van de studentenstad (staat 2). Groningen trekt vooral jonge vestigers uit het noorden van het land, Enschede uit het oosten en Eindhoven, Tilburg en Maastricht uit het zuiden. De helft van de jongeren die in Eindhoven of Tilburg gaan wonen, komt uit de provincie Noord-Brabant. Bij de steden in de Randstad is het westelijk landsdeel oververtegenwoordigd. Van de jongeren die zich in Amsterdam vestigen, komt 39 procent uit Noord-Holland en een kwart uit Zuid-Holland of Utrecht. De helft van de jonge vestigers in Rotterdam, Den Haag en Leiden verhuist binnen Zuid-Holland. Nijmegen trekt door haar ligging ongeveer even veel studenten uit het oosten als uit het zuiden: uit beide landsdelen vier op de tien. Vooral de provincies Gelderland en Noord-

Brabant zijn belangrijke herkomstgebieden. Wageningen heeft geen duidelijke concentratie van landsdeel van herkomst. Het oosten, met name Gelderland, is iets oververtegenwoordigd, maar ook uit het zuiden en westen komen relatief veel studenten.

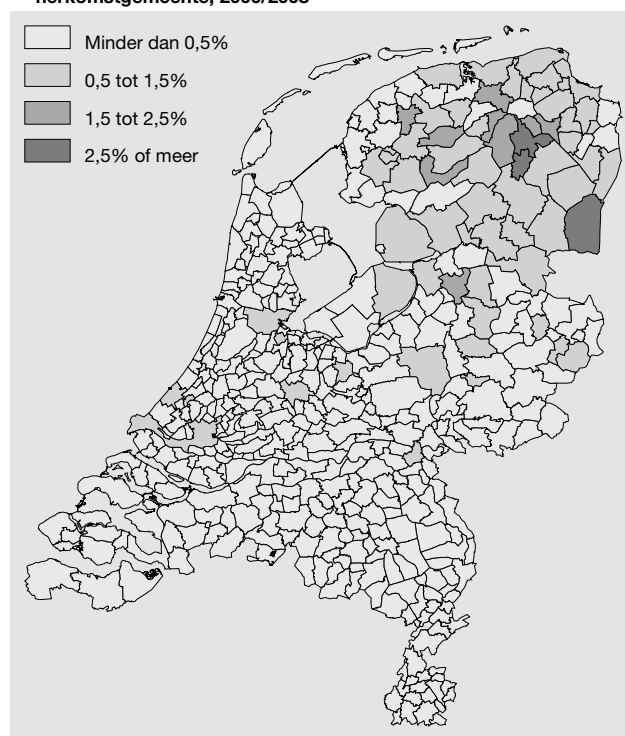
Spreiding in herkomstgebieden

Tot slot wordt meer in detail gekeken naar de spreiding in herkomstgebieden van jonge vestigers in de perifeer gelegen studentensteden Groningen en Maastricht, en het in de Randstad gelegen Leiden. Deze steden hebben alle drie een hoog aandeel vestigers uit de eigen omgeving. Hoe groot deze omgeving is, hangt vooral af van de bevolkingsdichtheid rondom de studentenstad. Het gebied waarin de belangrijkste herkomstgemeenten liggen is daarom voor

6. Aandeel jongeren van 18-21 jaar per vestigingsgemeente met herkomst landsdeel, 2006/2008

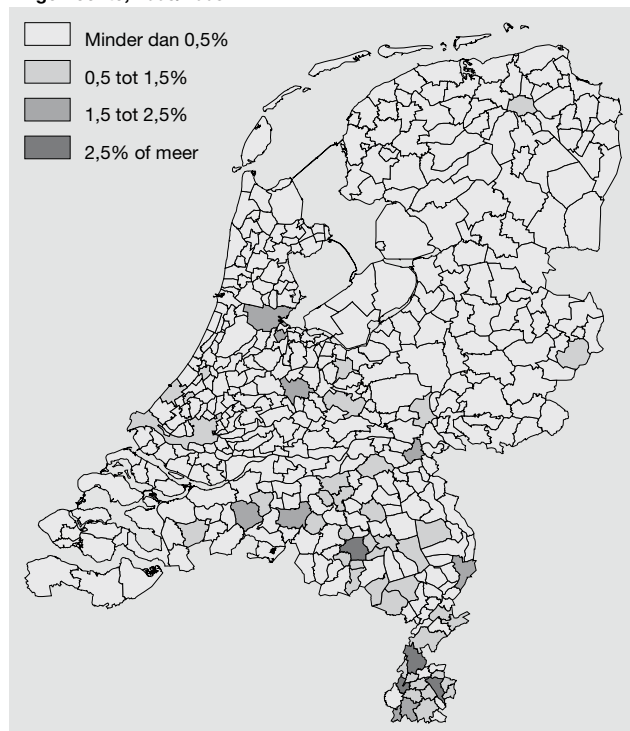
1. Aandeel vestigers van 18-21 jaar in de stad Groningen naar herkomstgemeente, 2006/2008

Staat 2
Aandeel jongeren van 18-21 jaar per vestigingsgemeente naar herkomst provincie, 2006/2008

Vestingsgemeente	Herkomst provincie											Totaal	
	Groningen	Friesland	Drenthe	Overijssel	Flevoland	Gelderland	Utrecht	Noord-Holland	Zuid-Holland	Zeeland	Noord-Brabant		Limburg
%													
Groningen	21	17	20	14	3	9	4	5	3	0	2	1	100
Enschede	4	5	5	34	2	26	6	6	6	0	5	2	100
Nijmegen	1	1	1	7	1	38	3	2	3	2	28	14	100
Wageningen	3	4	2	9	2	26	10	8	13	2	15	7	100
Delft	2	2	1	4	1	9	8	15	41	2	9	4	100
Leiden	1	1	1	3	1	7	6	11	53	3	8	3	100
Eindhoven	1	1	1	2	1	9	4	4	6	4	49	20	100
Tilburg	0	0	0	2	1	10	3	3	7	7	52	14	100
Maastricht	1	1	1	2	1	9	5	6	8	2	28	36	100
Amsterdam	2	2	1	4	6	9	11	39	14	1	8	3	100
Rotterdam	1	1	1	2	1	6	7	6	54	6	12	3	100
Utrecht	2	2	1	7	2	17	25	10	16	2	14	4	100
's-Gravenhage	1	2	1	3	2	7	6	10	54	2	9	3	100
Totaal	4	4	4	7	2	13	9	12	20	2	16	7	100

2. Aandeel vestigers van 18–21 jaar in Maastricht naar herkomstgemeente, 2006/2008

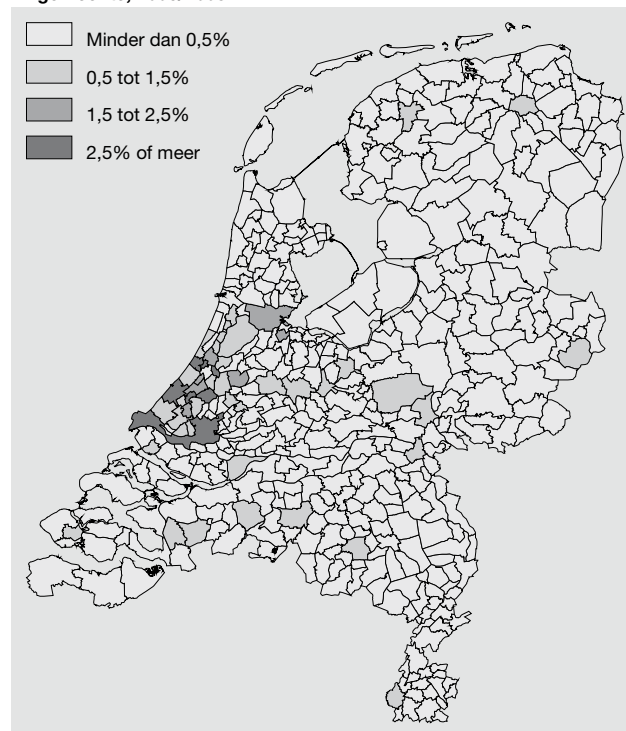
Leiden veel kleiner dan voor Groningen of Maastricht (*kaart 1 t/m 3*). De helft van de instromers uit Leiden komt uit Zuid-Holland, vooral uit Rotterdam of Den Haag of een van de aan Leiden grenzende gemeenten. Jonge vestigers in Groningen komen voor 20 procent uit de eigen provincie. Nog eens 40 procent komt uit Drenthe of Friesland. Een derde van de jonge vestigers in Maastricht komt uit Limburg en 28 procent uit Noord-Brabant. Daarnaast komen er ook relatief veel studenten uit Amsterdam of Utrecht.

4. Conclusie

Intergemeentelijke verhuizers tussen de 18 en de 21 jaar verhuizen in meerderheid voor studie en/of om zelfstandig te gaan wonen. Dit geldt zowel voor lange- als kortafstandsverhuizers. Dit betekent dat ook de kortafstandsmigratie voor deze leeftijdsgroep als structurele migratie kan worden aangemerkt. Er is een concentratie van bestemmingsgemeenten, met naast de vier grote steden en de studentensteden ook een aantal grotere gemeenten met HBO-instellingen.

Twee derde van de jonge instromers in de negen studentensteden is over lange afstand verhuisd. Toch blijken studenten hun opleiding over het algemeen niet al te ver weg te zoeken. Er is een duidelijke relatie tussen herkomstprovincie en de ligging van de universiteit.

3. Aandeel vestigers van 18–21 jaar in Leiden naar herkomstgemeente, 2006/2008

Literatuur

Feijten, P. en P. Visser, 2005, Binnenlandse migratie: verhuismotieven en verhuisafstand. *Bevolkingstrends* 53(2), blz. 75–81.

Huis, M. en E. van Agtmaal-Wobma, 2009, Verhuizen vanuit studentensteden. *Bevolkingstrends* 57(3), blz. 43–50.

Jong, A. de, M. Alders, P. Feijten, P. Visser, I. Deerenberg, M. van Huis en D. Leering, 2005, Achtergronden en veronderstellingen bij het model PEARL. Naar een nieuwe regionale bevolkings- en alloctonenprognose. NAI uitgevers, Rotterdam.

Jong, A. de en C. van Duin, 2009, Regionale prognose 2009–2040: vergrijzing en omslag van groei naar krimp. *Bevolkingstrends* 57(4), blz. 35–44.

PBL/CBS, 2009. Bevolking daalt in kwart Nederlandse gemeenten. Persbericht Planbureau voor de Leefomgeving en CBS, 6 oktober 2009.